

JUBILEJI

Dr. Dušan Biber – sedemdesetletnik

Dr. Dušan Biber je sedemdesetletnico praznoval že pred več meseci. Rodil se je 25. maja 1926 v Ljubljani. Udeležil se je narodnoosvobodilnega boja – v njem je sodeloval od leta 1941 – najprej kot aktivist Osvobodilne fronte, nato kot partizanski vojni dopisnik. Osem mesecev je preživel v italijanskih koncentracijskih taboriščih. Po vojni se je nekaj časa ukvarjal z novinarstvom in je bil med drugim urednik *Kmečkega glasu* in *Ljudske pravice*. Na klasični gimnaziji v Ljubljani – šolanje je prekinil zaradi vojnih razmer – je maturiral leta 1948. Leta 1957 je diplomiral na zgodovinskem oddelku Filozofske fakultete v Ljubljani, doktoriral pa leta 1964. Nato je svojo delovno dobo preživel kot raziskovalec na inštitutih: na Institutu društvenih nauka v Beogradu, kjer je bil od leta 1958 znanstveni štipendist in nato asistent ter znanstveni sodelavec, potem na Institutu za savremenu historijo v Beogradu, od leta 1974 pa na Inštitutu za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani (Inštitutu za novejšo zgodovino), kjer je leta 1992 tudi dočkal upokožitev.

Bibra med značajskimi lastnostmi odlikujejo velik smisel za humor, talent za javno nastopanje, jasnost in natančnost izražanja ter odličen spomin. Te lastnosti se odražajo tudi v njegovih delih, med katerimi sta najpomembnejši *Nacizem in Nemci v Jugoslaviji 1933–1941* (Ljubljana, Cankarjeva založba 1966, 480 strani) in dokumentirana zbirka britanskih diplomatskih dokumentov v slovenski in srbohrvaški izdaji *Tito – Churchill: strogo tajno* (Zagreb, Globus 1981, 589 strani).

Kljub inštitutski karieri Biber le deloma ustreza stereotipom, pod kakršnimi si ljudje običajno predstavljajo raziskovalce – se pravi ljudi, ki v miru svojih pisarn in arhivov mesece in leta pridno raziskujejo, v javnost pa pridejo vsake toliko, ko pač objavijo novo tehtno monografijo. Biber je že zgodaj pokazal izostren posluš za prepletanje zgodovinske in aktualnopolitične problematike, novinarska izkušnja pa ga je približala pisanju, kakršno v slovenskem zgodovinopisju šele zadnja leta dobiva polno veljavo: to je pisanje na znanstveni in strokovni podlagi, vendar na način, ki je sprejemljiv in zanimiv tudi za povprečnega bralca. Zato je rezultate raziskovalnega dela pogosto prelivaval v odmevne časopisne podlistke, ki jih je objavljal v beograjski *Politiki*, zagrebškem *Vjesniku u srijedu*, občasno pa tudi v slovenskih časopisih. Smisel za poljudno pisanje se ne nazadnje izraža tudi v tehtnih uvodih ali posameznih poglavjih, ki jih je napisal k izdajam nekaterih prevedenih zgodovinopisnih del ter biografij zgodovinskih osebnosti, izvorna besedila pa je prispeval tudi za tuje knjižne izdaje (med odmevnejšimi je poglavje o državnem udaru v Jugoslaviji marca 1941 v knjigi *Barbarossa, The Axis and the Allies*, Edinburgh University Press, 1994).

Kljub argumentiranosti in verodostojnosti Bibrovega pisanja (ali pa prav zaradi njega), je tak način izpostavljanja v javnosti za sabo potegnil marsikatero polemiko. Če smem domnevati, to Bibra niti ni pretirano motilo, morda prej nasprotno, saj slovi kot rojen polemik. Pogosto je reagiral na

pisanje v publicistiki, pa tudi v zgodovinsko-pisnih delih, če se mu je zdelo pisanje izkrivljeno ali enostransko. Naštevanje tem, o katerih je polemiziral, v tem članku pač nima smisla, vendar – glede na krvavi razpad Jugoslavije – velja spomniti vsaj na eno: Biber je še v času, ko se je nam, mlajšim generacijam, vzgojenim v duhu bratstva in enotnosti, to zdelo vsaj pretirano, če že ne smešno, opozarjal na to, da velikosrbska četniška ideologija znova dobiva domovinsko pravico v Srbiji, opozarjal pa je tudi na posledice, ki bi jih to lahko imelo za jugoslovanske narode.

In ne nazadnje – v dveh dolgih (več kot sedemdeset nadaljevanj) in odmevnih serijah poročil o dokumentih iz angleškega in ameriškega arhiva (Public Record Office, National Archives and Records Administration) z naslovoma *Kako je tajna diplomacija krojila sudbinu nove Jugoslavije* in *Nova Jugoslavija u sudbonosnim poratnim trenucima* – je v *Vjesniku u srijedu* v letih 1972 in 1973 omenjal tudi poboj domobrancev (kar je bila sicer do objave intervjuja z Edvardom Kocbekom v tržaški reviji *Zaliv* leta 1975 v Sloveniji bolj ali manj »tabu« tema).

Dušan Biber je izvrsten poznavalec zlasti angleških in ameriških, pa tudi nemških in nekaterih drugih tujih arhivov. Tu ga mlajše generacije zgodovinarjev, ki se ukvarjajo z mednarodnimi odnosi med drugo svetovno vojno in neposredno po njej (zlasti ameriško in angleško politiko do Jugoslavije) le težka dohitejajo, ali pa sploh ne. Kljub temu, da ni več aktivno zaposlen, skuša sproti preverjati, kaj od gradiva je z odmikom let v tujih arhivih na novo dostopno raziskovalcem.

Odlična jezikovna izobrazba, večletna znanstvena in strokovna raziskovanja v tujini s pomočjo štipendij Unesca, Fordove fundacije in Fulbrighta ter sodelovanje na številnih posvetih (udeležil se je preko štiridesetih mednarodnih strokovnih in znanstvenih srečanj), so mu prinesla ugledna znanstva in prijateljstva z eminentnimi zgodovinarji in pomembnimi udeleženci dogajanja med drugo svetovno vojno (med slednjimi velja posebej omeniti sira Williama Deakina). Najbrž ni pretirano reči, da je Biber bolj znan v mednarodnih in jugoslovanskih znanstvenih krogih, kot pa doma. Rezultat te Bibrove vpetosti v mednarodne kroge je velik znanstveni in strokovni korpus v tujih revijah ter članstvo v uredniških revij, v mednarodnih organizacijah in njihovih vodstvih (med drugim je npr. podpredsednik in član biroja mednarodnega komiteja za zgodovino druge svetovne vojne). Svoje prispevke je objavljaval v ZDA, Veliki Britaniji, Franciji, Nemčiji, Italiji, na Poljskem in v Jugoslaviji. V Sloveniji je leta 1985 organiziral in vodil odmevno okroglo mizo britanskih in jugoslovanskih zgodovinarjev o koncu druge svetovne vojne na Slovenskem. Prispevke je uredil v zborniku z naslovom *Konec druge svetovne vojne v Jugoslaviji*, ki ga je izdala revija *Borec*. Predaval je v doktorskih seminarjih univerz v Beogradu, Londonu, Stanfordu in Yaleu.

V velikemu razponu tem, s katerimi se je pri svojem raziskovalnem delu ukvarjal dr. Dušan Biber, sta najpomembnejši Nemci v Jugoslaviji med obema vojnama in mednarodni odnosi Jugoslavije med drugo svetovno vojno. O obeh je – poleg že omenjenih temeljnih del – napisal tudi vrsto specialnih študij v strokovnih in znanstvenih revijah ter člankov v raznih časopisih. Prvotno širše raziskovanje jugoslovansko-nemških odnosov je za potrebe disertacije zožil na problem nemške manjšine v Jugoslaviji. Rezultat raziskovanja je bila knjiga *Nacizem in Nemci v Jugoslaviji 1933–1941*, ki še danes ostaja temeljno in nepreseženo delo o tej problematiki. V monografiji je Biber natančno prikazal proces nacifikacije nemške manjšine v Jugoslaviji v tridesetih letih, brez česar ni mogoče razumeti niti medvojnega ravnanja slovenskih (jugoslovanskih) Nemcev niti tega, kar se je z njimi zgodilo po vojni. Resnično je škoda, da Biber z raziskovanjem vprašanja nemške manjšine ni nadaljeval tudi v kasnejših letih, prav tako pa, da knjiga ni bila ponatisnjena.

Pri drugi temi – mednarodnih odnosih Jugoslavije med drugo svetovno vojno – se je Biber specializiral zlasti za zavezniško (še posebej britansko) politiko do Jugoslavije, pri čemer je slovenski in jugoslovanski javnosti razkril vrsto zanimivosti in skrivnosti, še posebej kar zadeva stališča Winstona Churchilla do Jugoslavije in Tita. Med drugimi Bibrovimi raziskovanji je treba omeniti tudi študije o razmerah v Jugoslaviji tik pred začetkom druge svetovne vojne, zlasti obsežno študijo o Stojadinovičevi vladi.

V osemdesetih letih se je začel ukvarjati tudi z novimi temami, zlasti z zgodovino ameriške vojaške obveščevalne službe (OSS). O tej tematiki je pripravil odmeven referat za posvet ob 50-letnici OSS, ki je bil leta 1991 v Washingtonu (objavljen v knjigi *The Secret War – The Office of Strategic Services in World War II*, Washington DC, National Archives and Records Administration, 1992).

Dr. Dušan Biber je za svoje delo leta 1966 dobil nagrado Sklada Borisa Kidriča (za knjigo *Nacizem in Nemci v Jugoslaviji*) in leta 1982 Nagrado vstaje slovenskega naroda (za knjigo *Tito – Churchill : strogo tajno*) ter odlikovanji Red dela z zlatim vencem (1979) in Red dela z rdečo zastavo (1987). Njegova bibliografija je objavljena v *Prispevkih za novejšo zgodovino* (1989/1; 1990/1–2; 1991/2, 1992/1–2; 1996/1–2).

Naj na koncu prispevka izrazim željo, da bi dr. Biber svoje veliko znanje in zbrana arhivska gradiva preлил v pregledno študijo o mednarodnem položaju Jugoslavije (in Slovenije) med drugo svetovno vojno, ki jo slovenski strokovni pa tudi širši trg že dolgo pogreša in potrebuje.

Božo Repe

IN MEMORIAM

Prof. dr. Dragovan Šepić

(Buzet 15.12.1907 – Zagreb 12.2.1997)

V Zagrebu je 12. februarja 1997 v 90. letu starosti umrl hrvaški zgodovinar, istrski domoljub, prijatelj Slovencev, zagovornik sožitja narodov in držav ob Jadranu, dr. Dragovan Šepić, некоč diplomat, na koncu najstarejši dejavni hrvaški historik, upokojeni vseučiliški profesor in spoštovani akademik. Rodil se je 15. decembra 1907 v Buzetu. Svoj rojstni kraj je poudarjal s psevdonimom Buzečan, ki ga je uporabljal v letih odpora Hrvatov in Slovencev Julijske krajine proti uničevalni politiki Kraljevine Italije. Zakaj kmalu je doživel usodo pregnanca iz domovine pod tujo oblastjo. V krogu ljudi iste usode je našel soprogo, Slovenko Maro iz rodbine Ivana Vadnala, obsojenca na smrt na zloglasnem drugem tržaškem procesu in usmrčenega po justici Kraljevine Italije pri Opčinah nad Trstom 14. decembra 1941.

Klasično gimnazijo je Dragovan Šepić obiskoval in končal kot gojenec emigrantskega »Istarskega internata« v Karlovcu in v Zagrebu (1927). Diplomiral je na pravni fakulteti v Zagrebu (1933), vmes opravil tudi študij v Parizu na Inštitutu za mednarodne vede. Na različnih položajih in v različnih krajih je delal v jugoslovanski diplomaciji med leti 1935 in 1947, tudi v diplomaciji jugoslovanske begunske vlade. Bil je tajnik njenega zadnjega predsednika Ivana Šubašića. Strankarsko se ni vezal. Za Šepićevo znanstveno delo je odločilno, da je vstopil 1953 v Jadranski institut JAZU, kjer je do 1970 opravil velikansko delo pri raziskovanju zgodovine jadranskega vprašanja. To se je najvidneje izrazilo v disertaciji, s katero je 1968 doktoriral na fakulteti za politične vede v Zagrebu. Monumentalno delo je izšlo v knjigi z naslovom »Italija, saveznici i jugoslavensko pitanje 1914-1918« (1970; druga, dopolnjena izdaja: »Sudbinske dileme radjanja Jugoslavije«, 1989). V nadaljnjih letih je na omenjeni fakulteti predaval sodobno politično zgodovino in posebej tudi zgodovino diplomacije, ne le do upokojitve 1978, marveč s postdiplomskimi tečaji še poznejša leta.

Poleg svoje glavne teme o jadranskem vprašanju se je posvečal zgodovini Istre v 19. in 20. stoletju (pregledno v univerzitetnem učbeniku štirih avtorjev »Povijest hrvatskog naroda g. 1860–1914.« iz leta 1968, nato v večdelni akademski »Povijesti Istre«). Neutrudno je opravljal uredniško delo pri enciklopedijah in izdajah zgodovinskih virov. V izredno članstvo akademije je bil